

ВІДДІЛ ОСВІТИ ВИКОНКОМУ
ПЕРВОМАЙСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ

**Психологічний супровід
профільного навчання в
сучасних умовах
(з досвіду роботи)**

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ 2008

Рецензенти: Довженко В. М., завідувач міського методичного кабінету, вчитель-методист

Автор

Бондар Валентина Григорівна – практичний психолог загальноосвітньої школи 1-III ступенів № 5.

В посібнику розкриті особливості психолого-педагогічної підтримки допрофільного та професійного самовизначення старшокласників.

Для вчителів і практичних психологів загальноосвітніх навчальних закладів.

Посібник схвалено методичною радою відділу освіти виконкому Первомайської міської ради.

Протокол № 4 від 24 грудня 2008

Зміст

Вступ	4
I. Особливості психолого-педагогічної підтримки допрофільного самовизначення учнів 8-9 класів.....	8
1. Психолого-діагностичне забезпечення навчально-виховного процесу	11
2. Організація роботи з батьками щодо профорієнтації.....	12
3. Система виховної роботи школи щодо професійного самовизначення учнів 8-9 класів.....	14
4. Впровадження профорієнтаційних технологій у процесі навчання	16
II. Професійне самовизначення старшокласників	
1. Особливості психолого-педагогічної підтримки професійного самовизначення старшокласників.....	17
2. Концептуальна модель профорієнтаційної роботи в школі	20
3. Визначення профілю навчального закладу	29
III. Використання знань практичної психології при застосуванні активних методів навчання для організації допрофільної та профільної підготовки учнів біолого-хімічного профілю.....	32
IV. Підсумки інформаційної забезпеченості та інтелектуальної підготовленості випускників до вирішення самовизначення	41
Література	52

Вступ

Необхідність вирішення проблеми організації профільного навчання постає з Концепції профільного навчання в старшій школі, яка в свою чергу є шляхом реалізації та виконання Закону України “Про загальну середню освіту”, постанови Кабінету Міністрів України “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання”, Національної доктрини розвитку освіти України.

Україна, яка чітко обрала шлях на європейську інтеграцію, здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

У зв'язку із входженням України до Європейського освітнього і наукового поля, наголос все більше робиться на якості освіти і забезпеченні на цій основі конкурентоспроможності випускників ВНЗ та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі.

Сучасна школа має орієнтуватися на потреби учня та суспільства, поєднувати практику ефективної передачі знань з потребами та мотиваціями особи й задоволенням вимог соціокультурного оточення. Профільна спеціалізація освіти і є інструментом при виконанні цього завдання.

Перехід до профільної старшої школи сприяє створенню кращих умов для диференціації НВП, розвитку індивідуальних здібностей учнів.

Самоорганізації і самореалізації особистості, розширенню життєвої та соціальної компетентності старшокласників приділена

певна увага у всіх формах планування методичної роботи вчителів. Мотиви навчання старшокласників мають бути зорієнтовані перш за все, на подальший профільний вибір.

Розуміємо, що в класах навчаються різні учні, тому необхідно навчальний процес організувати таким чином, щоб надати можливість учням з різним рівнем навчальної компетенції здобувати якісну освіту.

Профільна освіта намагається поєднати програми для підліткового та юнацького віку. З одного боку, в період шкільного навчання психічний розвиток ще не завершений, тому необхідно забезпечити різноманітність і універсальність змісту освіти. З іншого боку, цю універсальність доводиться поєднувати із завданнями професійного самовизначення, властивого юнацтву й ранній дорослості.

Рання профілізація й спеціалізація знань припускає вибіркові навантаження на окремі сторони психіки дитини.

Без грамотного психологічного супроводу ці обставини можуть призвести до нерівномірності інтелектуального й особистісного розвитку дітей. Тому одним з найважливіших завдань психологічного супроводу є моніторинг і своєчасне усунення можливих факторів виникнення нерівномірності розвитку дітей та підлітків.

Сьогодні ситуація склалася так, що підлітки часто здійснюють вимушений вибір профілю подальшого навчання. В умовах несамостійної професіоналізації звичайні вікові завдання підліткового віку виникають перед учнями в спотвореній формі: Наприклад, завдання формування часової перспективи перед дитиною взагалі не ставиться, оскільки в більшості випадків це завдання за неї «вирішують» батьки.

В результаті не формується часова перспектива і – як наслідок втрачається навчальна мотивація в даний момент. Тому одним із

завдань психологічного супроводу профільного навчання є профорієнтація. Яка включає систему профорієнтаційної роботи :

- розробку моделі до профільної підготовки учнів;
- розробки структури профорієнтаційної роботи;
- розробки моделі особистісно-орієнтованої профорієнтаційної роботи;
- моделі випускника хіміко-біологічного та фізико-математичного профілю.

• Головною метою діяльності школи є формування компетентної особистості, готової до життєвого, зокрема професійного самовизначення, до самореалізації в швидкозмінних соціально-економічних умовах.

Введення профільної освіти є відповіддю на нові вимоги суспільства до особистості: вона повинна бути компетентною, відповідальною, мати громадську позицію, вміти навчатися впродовж всього життя, оволодівати декількома професіями залежно від кон'юнктури ринку праці тощо.

Структура профільного навчання

I. Особливості психолого-педагогічної підтримки допрофільного самовизначення учнів 8-9 класів.

Цілі, принципи та завдання допрофільного навчання.

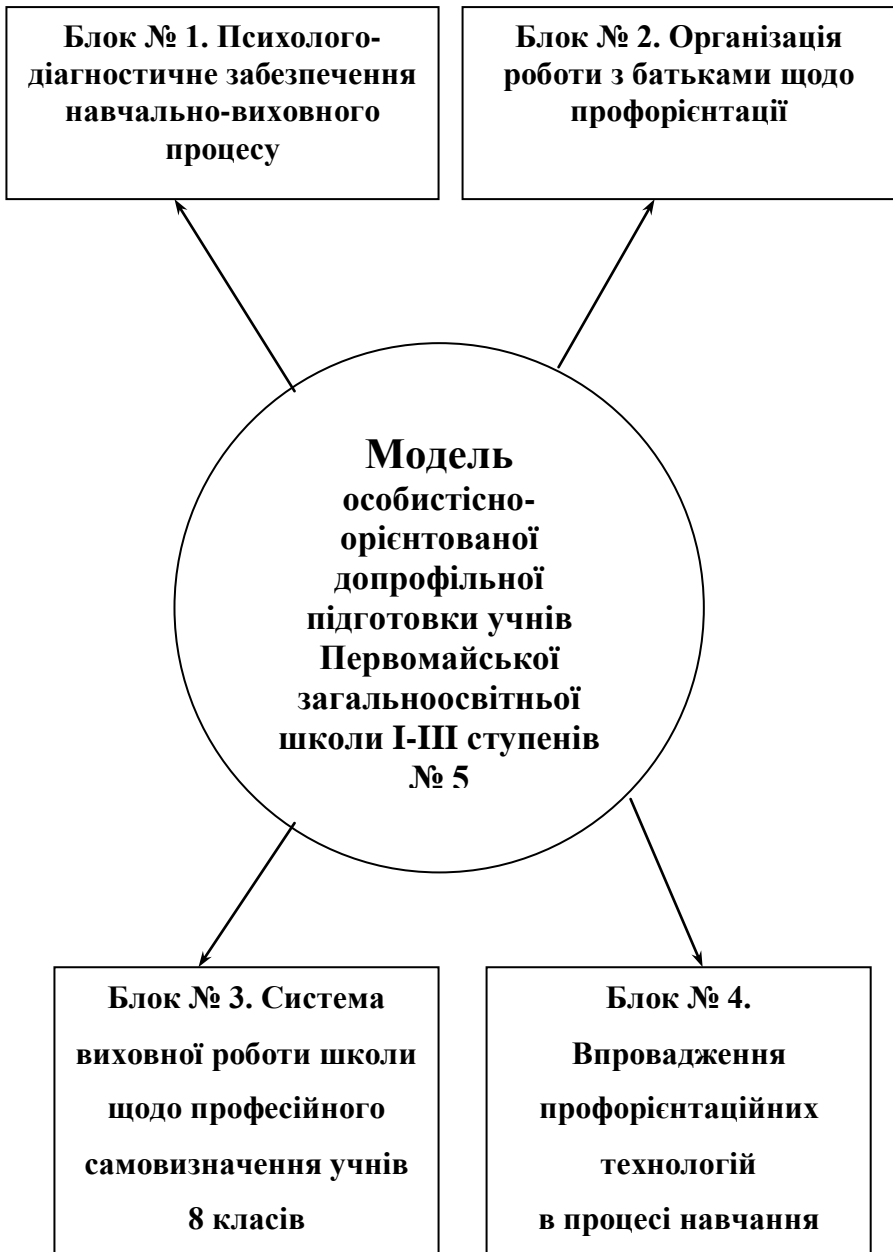
Допрофільна підготовка учнів у педагогічному колективі нашої школи розглядається як наскрізна система, яка гармонійно взаємодіє з навчальним, виховним та управлінським процесами. Вона буде результативною за умов забезпечення систематичності та цілісності.

Системність передбачає координацію компонентів допрофільної підготовки. Вимагає перегляду підходів до визначення мети і завдань шкільної освіти, формування її змісту, організації навчально-виховного процесу. Основою всіх перетворень має стати реальне знання потенційних можливостей дітей, прогнозування потреб суспільства і моделей розвитку особистостей. Саме на цьому ґрунтується перехід на профільну школу, що створює значно кращі умови для диференційованого навчання. Незалежно від профілю навчання реалізується спільна, єдина частина навчального змісту.

Ефективність допрофільного навчання потребує налагодження дійової діагностики рівня навчальних досягнень учнів основної школи, профконсультаційної психодіагностики з метою визначення професійних інтересів і якостей школярів для створення однорідних за підготовленістю і інтересам колективів (класів, груп).

Модель особистісно-орієнтованої профорієнтаційної роботи в ВНЗ № 5 міста Первомайський

<p>Банк даних про ринок найманої праці та тенденції його розвитку: умови та характер праці; мінімальна та максимальна оплата праці; умови трудової угоди з роботодавцем тощо</p>	<p>Інформація про факультети вищих навчальних закладів регіону та України, які дають можливість опанувати певну професію, що користується попитом на ринку праці й задовольняє учня</p>	<p>Ознайомлення учнів, педагогів і батьків із банком даних про ринок найманої праці. Створення постійно оновлюваного банку даних, робота з цією інформацією під час урочної та позаурочної діяльності, пошук відповіді на питання: яка професія буде потрібна людям і суспільству і водночас забезпечуватиме гідне життя</p>	<p>Визначення учнем спільно з товаришами, психологами, батьками своїх інтелектуальних, фізичних, моральних можливостей</p>	<p>Усвідомлений вибір учнем своєї майбутньої професії</p>
<p>Банк даних про тенденції розвитку середнього та малого бізнесу, а також про правові та фінансові залучення до бізнесової діяльності</p>	<p>Інформація про умови вступу до ВНЗ, який дає необхідні для бізнесової діяльності знання; фінансові та правові особливості організації бізнесу, його перспективи з урахуванням тенденцій економічного розвитку регіону</p>	<p>Ознайомлення учнів, педагогів і батьків із банком даних про перспективні напрями малого та середнього бізнесу. Створення постійно оновлюваного банку даних, робота з цією інформацією під час урочної та позаурочної діяльності, пошук відповіді на питання: який бізнес буде потрібен людям і суспільству і водночас забезпечуватиме гідне життя</p>	<p>Визначення учнем спільно з товаришами, психологами, батьками своїх інтелектуальних, фізичних, моральних можливостей</p>	<p>Усвідомлений вибір учнем своєї майбутньої професії та визначення перспективи власного бізнесу</p>

Блок № 1. Психолого-діагностичне забезпечення навчально-виховного процесу.

Вивчення особистості учня має бути спрямоване на вирішення головного завдання – вибір професійного напрямку з урахуванням вимог та особливостей майбутньої діяльності, що вибираються учнем, а також відповідно до основних напрямів диференціації навчання: загальноосвітнього, гуманітарного, природничо-математичного, технологічного.

Підбираючи діагностичні методики, їх слід компанувати і структурувати відповідно до психологічної концепції, згідно з якою навчання учнів як складна психічна реальність представлена у вигляді тривірневої просторової моделі, яка складається з:

- 1) Особистості учня.
- 2) Навчальної діяльності.
- 3) Спілкування в колективі.

Названі рівні об'єднані єдиним метазавданням – розвитком особистості учня. Відповідно до даної моделі, можна визначити такі види діагностики за її місцем у системі психолого-педагогічного проектування розвитку учня: 1) первісна, 2) попередня, 3) періодична, 4) повторна, 5) підсумкова.

Класифікація методів психологічної діагностики поділяє їх на дві основні групи.

По-перше, різноманітні анкети та опитувальники, спрямовані на виявлення рис особистості учня (тести самооцінювання), його місце в шкільному колективі (соціометрія), визначення нахилів та

здібностей (методика “Диференційно-діагностичний питальник” Є. Климова, методика “Карта інтересів”, анкета “Як ви ставитесь до навчання з різних предметів?”).

По-друге, це об’єктивні тести, розраховані на прихований характер, визначання параметрів особистості. До них належать тести здібностей, проєктивні тести, тести Q-типу (ШТУР – шкільний тест розумового розвитку) для виявлення задатків і здібностей учнів, рівня їх інтелекту та наявності творчого потенціалу.

Матеріали щодо психологічного тестування розробляються комісією за участю практичного психолога.

Блок № 2. Організація роботи з батьками щодо профорієнтації

Батьківські збори (8 клас)

Тема. Здібності дітей і їх розвиток.

План.

1. Анкетування батьків напередодні зборів.

2. Доповідь “Здібності, типи здібностей. Роль батьків у розвитку здібностей дитини”.

Батьківські збори (9 клас)

Тема. Правильний вибір професії та її значення для особистості.

План.

Підготовка дітей до правильного вибору професії:

1. Роль батьків у підготовці вибору професії

2.Результати психологічного діагностування за класифікацією професійних напрямів з урахуванням вимог та особливостей майбутньої діяльності учнів

3.Анкетування батьків про професійну освіту їх дітей

Засідання “Круглого столу” з теми: “Організація професійного навчання”

Обговорення батьками підсумків психологічного діагностування відповідно до основних напрямків диференціації навчання (загальноосвітнього, гуманітарного, природничо-математичного та технологічного профілю).

Блок № 3. Система виховної роботи школи щодо професійного самовизначення учнів 8 класів

1. Семінари класних керівників з питань профілізації учнів у школі III ступеня.
2. Створення банку даних про ринок найманої праці.
3. Зустрічі з людьми різних професій, представників малого та середнього бізнесу.
4. Психологічний тренінг “Психологія спілкування”.
5. Участь у предметних олімпіадах, конкурсах, виставках.
6. Екскурсії в позаурочний час на діючі підприємства міста.
7. Курси, факультативи залежно від подальшої профілізації.

Система виховної роботи школи щодо професійного самовизначення учнів 9 класів

1. Семінар класних керівників з питань профілізації учнів для переходу у школу III ступеня.
2. Поповнення банку даних про ринок праці. Ознайомлення з роботою служби зайнятості м. Первомайський.
3. Проведення “Тижня профорієнтації”.
4. Екскурсія в місцевий ліцей.
5. Укладання угод з ВНЗ різних рівнів акредитації, ПТУ, НВК, з підприємствами та установами про співпрацю (проведення навчальних занять на базі ВНЗ, навчально-виробничої практики та залучення до викладання спецкурсів потенціалу ВНЗ).
6. Виховна година “Професія та робота моїх батьків”.
7. Конкурс-опис “Як я уявляю свою майбутню професію”.

8. Участь в олімпіадах, конкурсах, МАН, виставках.
9. Бесіди: “Умови та вимоги до вступу в ПТУ, коледжі, ліцеї”, “Навчальні заклади I-II рівня акредитації Харківської області”.
10. Факультатив “Основи вибору професії”.
11. Проведення тренінгу “Психологія спілкування”.
12. Відвідати навчальні заклади I-II рівня акредитації під час “Дня відкритих дверей”.
13. Організація відпочинку, оздоровлення, трудової діяльності учнів у таборах, виробничих бригадах.
14. Взаємодія з зацікавленими установами.

Блок № 4. Впровадження профорієнтаційних технологій в процесі навчання

1. Використання банку даних про ринок найманої праці м. Первомайський та Харківської області.
2. Проведення екскурсій профорієнтаційного напрямку під час навчальної практики.
3. Впровадження інтерактивних форм навчання: рольових ігор, проєктів, конференцій, семінарів, групових форм роботи.
4. Проведення інтерактивних уроків з профільних предметів.

IV. Професійне самовизначення старшокласників

1. Особливості психолого-педагогічної підтримки професійного самовизначення старшокласників

Проблема професійного самовизначення, професійної орієнтації та життєвих планів молоді є досить актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства. Хоча цю проблему досить активно розробляли у своїх роботах Є. Клімов, І. Кон, В. Осковський, Б. Федоришин, Н. Самоукіна та інші, сучасні стан розвитку суспільства, економічна ситуація в країні, тенденції гуманізації освіти та суспільства потребують визначення нових завдань у практиці професійної орієнтації молоді. Нині важливо зрозуміти та організувати процес професійного самовизначення молоді не тільки як подію суспільного, а й як подію особистого життя, як важливий етап самореалізації внутрішнього потенціалу особистості через професію.

Проблема професійного самовизначення тісно пов'язана з проблемою більш глобальної життєвої перспективи як цілісної картини майбутнього.

В умовах нової соціальної реальності знайти своє місце у суспільстві дуже складно. Економічна ситуація в країні не може не позначатися на настроях молоді, тому молода людина потребує підтримки та допомоги, особливо на етапі свого життєвого шляху, який пов'язаний із професійним самовизначенням.

Професійне самовизначення тісно пов'язане з особистісним самовизначенням (виявом та ствердженням особистої позиції в різних ситуаціях) та життєвим (вибором особистого життєвого шляху, який дає можливість певною мірою реалізувати себе).

З психологічної точки зору, успішність професійного самовизначення залежатиме від співвідношення таких важливих аспектів як бажання людини, її можливості та потреби суспільства у представниках тієї чи іншої професії. Частіше відношення цих аспектів має конфліктний характер, особливо в юнацькому віці. Тому в особистості виникає потреба в допомозі, яку й можна здійснювати в процесі психолого-педагогічного супроводу саморозвитку особистості.

Супровід саморозвитку спирається на безумовну цінність внутрішнього світу кожної особистості, пріоритет мети та цінностей саморозвитку. Дорослий – це не просто опора для дитини: він спонукає її до знаходження та прийняття самостійних рішень, допомагає взяти на себе необхідну міру відповідальності. Супровід орієнтований на майбутнє та сьогодення, на використання потенціалу особистості, створює умови для повноцінного руху вперед. Він дає змогу створити умови для самопізнання, саморозвитку особистості; побачити свою роль у побудові особистого життєвого світу; усвідомити цілісний образ майбутнього то життєвої дисципліни.

Вирішення завдань професійного самовизначення можливе в процесі профорієнтаційної роботи, яка є одним із важливих

напряжків роботи практичного психолога. Така робота передбачає професійну просвіту, професійну діагностику, професійне консультування.

Основними формами професійної освіти є уроки, гуртки, екскурсії на підприємства та в навчальні заклади, зустрічі зі спеціалістами, профорієнтаційні ігри. Доцільне викладання спеціального курсу “Психологія вибору професії та підготовка до трудової діяльності”. Групові заняття можна проводити у формі практикумів, ділових ігор, тренінгів з використанням психологічного тестування.

Професійна діагностика дає змогу визначити взаємозв’язок можливостей особистості з різними сферами життєдіяльності. Отримані діагностичні дані можна використовувати в індивідуальній роботі з учнями, консультуванні батьків.

Психолог, який працює зі старшим школярем з приводу професійного самовизначення, повинен намагатися побачити реальну проблему в сукупності подій, зазирнути у більш-менш недалеке минуле, визначити важливі життєві події, з яких складається минуле, сьогодення й конструюватиметься майбутнє. Спираючись на той факт, що віддалена життєва мета молодих досить рідко узгоджується з актуальною життєвою ситуацією, з найближчими буденними планами, необхідно допомогти їм в осмисленні питань про вольове зусилля, формування цілеспрямованості, яка б не заважала особистісному зростанню

Отже, можна сказати, що професійне самовизначення в старшому шкільному віці набуває особливого значення й являє собою новоутворення цього віку; проблема професійного самовизначення поєднується з проблемою більш глобальної життєвої перспективи та потребує психолого-педагогічної підтримки; оптимізація профорієнтаційної діяльності можлива за умови використання активних засобів пов'язування широкого спектру життєвих проблем та саморозвитку особистості старшокласника.

2. Концептуальна модель профорієнтаційної роботи в школі

Мета та завдання профорієнтаційної служби

Професійна орієнтація в нашій країні – це складна, динамічна соціально-педагогічна система, що включає вирішення складних теоретичних та практичних завдань.

У зв'язку з тим, що результатом профорієнтації є усвідомлене професійне самовизначення школярів, мета профорієнтації може бути подана через мету професійного самовизначення, в свою чергу обумовлену функціями системи профорієнтації, що мають визначену ієрархію. Тому й мета професійного самовизначення теж ієрархічна; поряд із найближчою метою є й віддаленіша, причому останньої не можна досягнути без досягнення більш близької мети. Обумовлено це складним співвідношенням мети і засобів.

Діапазон завдань профорієнтації дуже значний: від найбільш віддалених (прийняття остаточного усвідомлення рішення про професійний вибір) до найближчої мети (ознайомитися зі змістом праці обраної професії, відбувати факультатив з метою професійного самовизначення тощо).

Профорієнтаційне завдання, яке профорієнтатор ставить перед школярем, це ще не прийняте ним завдання з погляду актуалізованої в нього множини завдань-мотивів(за О.Леонтєвим), причому аналіз цей, звичайно, визначається рівнем свідомості школяра. В процесі осмислювання завдання суб'єкт (учень) надає йому особистісного змісту – це механізм перетворення зовнішньої заданої мети у внутрішню. При цьому зовнішня мета відповідає множині завдань, актуальних для підлітка в даний момент. За теорією О.Леонтєва, відбувається “зсув мотивів на завданням”. Саме за цієї умови учень стає суб'єктом своєї діяльності в плані обраної професії.

Загальна мета профорієнтації – сформувати у школярів усвідомлене фахове самовизначення на основі узгодженості особистих і суспільних інтересів у підготовці кадрів для виробництва, аграрного сектора, науки, культури, тобто досягнення певного оптимуму професійного самовизначення й потреби суспільства в кадрах.

Структура профорієнтаційної роботи в закладах освіти

Професійна орієнтація як цілісна система складається з взаємозалежних компонентів, або підсистем(підструктур),

об'єднаних спільністю мети і єдністю керування. Це: професійна просвіта; розвиток інтересів, схильностей школярів у різноманітних видах діяльності (пізнавальна, трудова, основою якої є продуктивна праця, ігрова, комунікативна); професійна консультація; професійний вибір; професійна адаптація. В свою чергу, кожна підструктура (підсистема) включає підструктурні компоненти, що мають свої підзавдання, обумовлені загальною метою.

Розгляньмо ці компоненти.

Професійна просвіта дає учням змогу придбати певні знання про соціально-економічні та психофізіологічні особливості різноманітних професій, про умови правильного вибору однієї з них; сприяє вихованню позитивного ставлення школярів до різноманітних видів професійної й суспільної діяльності, формуванню мотивованих професійних намірів. Професійна просвіта включає професійну інформацію, що набує для школяра спонукальної спрямованості і може бути охарактеризована як професійна агітація.

Розвиток інтересів і схильностей учнів у різноманітних видах професійної діяльності. Будь-яка людська діяльність виступає як механізм детермінованого впливу на особистість."Самі предмети. – писав О.Леонт'єв, - здатні набувати якості спонукань, завдань, знарядь тільки в системі людської діяльності, вилучення з цієї системи, вони втрачають своє існування як спонукання, як завдання, як знаряддя". Саме діяльність виступає субстратом розвитку людини як особистості. Вивчення механізму і принципів руху

діяльності привело радянських психологів (Л.Виготського, О.Леонтєва, Д.Ельконіна та ін.) до відокремлення в єдиному її процесі предметної діяльності (пізнавальної й практичної) та діяльності, спрямованої на розвиток взаємин із людьми, суспільством. Предметна (пізнавальна і практична) діяльність забезпечує переважне формування інтелектуальної активності людини; діяльність, спрямована на засвоєння норм, взаємин із людьми – формування його соціальної активності. Головне полягає в тому, що в предметно-практичній діяльності школяр засвоює знання, навички, людський досвід, а в процесі засвоєння норм людських взаємин він намагається включити в систему суспільних відносин. Саме різниця цих двох сторін єдиного процесу розвитку в діяльності обумовлює особливий характер взаємозв'язку і зародження протиріч, які можна зняти шляхом зміни типу діяльності.

Ці положення психологічної науки взяті нами за основу в процесі організації діяльності, спрямованої на формування в підлітків професійного самовизначення.

До предметно-практичної діяльності, виходячи зі специфіки змісту і структури профорієнтації, ми віднесли когнітивну (навчальну, пізнавальну) та виробничо-трудова діяльність.

Навчальна діяльність, безперечно, пізнавальна, але, відокремлюючи її, ми тим самим підкреслюємо, що вона здійснюється не тільки на уроці, а й у позашкільних видах

діяльності. Це ознайомлення учнів зі світом професій, праці, з основами техніки і технології виробництва, формування інтересу, схильності до конкретної праці.

Виробничо-трудова – це вид діяльності, близький за своїм характером до професійної. В процесі цієї діяльності в школярів формуються практичні знання, вміння в конкретній праці, значущій для суспільства й особистості.

Діяльність спрямована на засвоєння норм людських стосунків у виробничому колективі, що включає в систему взаємин, ми відносимо до соціальної. В ній молода людина засвоює досвід взаємин у трудовому колективі, тут формуються її комунікативні зв'язки, вона стає носієм ідеї певної соціальної групи, тобто відбувається інтеріоризація суспільного досвіду в особистий план.

Професійна консультація має своєю метою встановлення відповідності індивідуальних психологічних та особистісних особливостей до специфічних вимог тієї або іншої професії. Вона містить декілька видів консультацій: довідкову, в процесі якої з'ясовуються працевлаштування, освоєння різноманітних професій, строки підготовки, система оплати праці, перспективи професійного зростання; діагностичну, спрямовану на вивчення особистості, її інтересів, схильностей з метою виявлення відповідності їх до обраної професії або близько; формівну, за допомогою якої здійснюється керівництво й корекція вибору школярами професії;

медичну, спрямовану на визначення стану здоров'я школяра відповідно до обраної професії.

У профконсультаційній роботі можна умовно визначити два етапи: вивчення особистості школяра та педагогічне керування професійним самовизначенням

У процесі вивчення особистості школяра визначають чотири основні аспекти:

1. Вивчення спрямованості, тобто той бік особистості, який відображає її прагнення й те, що їй подобається. Конкретно це виявляється в інтересах, нахилах, ідеалах і переконаннях.

2. Вивчення здібностей і можливостей молодшої людини, тобто індивідуально-психологічні особливості, які є суб'єктивними умовами успішного виконання певного виду діяльності. Конкретно вони виявляються в певній діяльності (технічній, музичній, природознавчій, педагогічній тощо), вони виявляються в швидкості, міцності оволодіння способами і прийомам діяльності.

3. Вивчення характеру основних якостей особистостей, тобто характерологічні особливості виявляються в стійкому типі психологічних реакцій щодо людей, себе і справи.

4. Вивчення професійних планів школярів. Вивчення особистості школяра має здійснюватися заздалегідь продуманим планом. При цьому необхідно чітко передбачити конкретні властивості та якості особистості, які досліджуватимуться на певному етапі.

Для вивчення школярів з метою профконсультації застосовують такі методи: спостереження, анкетування, бесіди,

тестування, аналіз продуктів діяльності, узагальнення незалежних характеристик тощо.

Професійний відбір, що здійснюється поза школою, в спеціальних лабораторіях, стосується насамперед професій, пов'язаних з умовами праці максимальної складності. Мета його – у виявленні придатності людини до конкретного виду праці. При цьому, якщо в претендента виявляють відсутність хоча б однієї професійно важливої якості, йому відмовляють у працевлаштуванні, з тим щоб захистити індивіда від небажаних, можливо трагічних, наслідків стихійного відбору.

Професійна адаптація має на меті активний процес у виробництво, нове соціальне оточення, умови праці й особливості конкретного фаху. Критерієм правильного вибору професії є успішність професійної адаптації, що характеризується зберіганням і подальшим розвитком схильностей до конкретної професійної діяльності, збігом суспільної й особистої мотивації праці, вона здійснюється в єдності із соціальною адаптацією.

Системоутворювальним зв'язком профорієнтації є й інформаційна забезпеченість її підструктур. Кожен компонент системи для підтримки її життєдіяльності постачається певною інформацією, що надходить до неї з зовнішнього середовища, взаємодіє й перетворюється системою, надходить у новій якості в зовнішнє середовище. Це можуть бути нормативні документи, розпорядження, різноманітні вказівки, відомості про реалізацію школярами професійних намірів.

Середовище, зовнішні зв'язки впливають на систему, викликаючи в ній різноманітні “збурення”, зміни складу і структури. До таких “збурень” із профорієнтації слід віднести економічну потребу суспільства в кадрах у даний конкретно-історичний період його розвитку. Наприклад, нинішня демографічна ситуація є прешкодою для своєчасного і рівномірного розподілу кадрів у чинній системі.

Отже концептуальною метою профорієнтаційної діяльності загальноосвітнього закладу - надання учням інформації:

- про навколишній світ у всій його різноманітності;
- про суспільство людей – у всьому розмаїтті його зв'язків і стосунків;
- про своє “Я-фізичне”. Особисте, соціальне, духовне.

Це необхідно для того, щоб кожна дитина знайшла своє місце в житті, де зможе якомога повніше реалізуватися, враховуючи свої здібності, інтереси та потребу суспільства

Структура профорієнтаційної роботи у Первомайській ЗОШ № 5

3. Визначення профілю навчального закладу

Перед педагогічним колективом ЗОШ № 5 стоїть завдання сформувати в молоді постійне прагнення до отримання освіти, освоєння нових предметів, факультативів, які розширюють світогляд людини. Тому перший етап на шляху до вибору професії найважливіший: це вибір профілю школи, класу для навчання в 10-11 класах. Вибір профілю навчання здійснюється за допомогою “Технологічної карти визначення профілю навчального закладу”, яку відпрацювали заступник директора з навчально-виховної роботи та психолог школи.

В основу “Технологічної карти” закладено психодіагностичні методики, якими користуються психологи. Технологічна карта покликана допомогти заступнику директора з НВР та психологу у визначенні профілю класів (10-11 кл.)

Технологічна карта визначення профілю Первомайської загальноосвітньої I-III ступенів № 5 (таблиця)

№	Зміст роботи	Термін	Хто працює	Кому направлено	Де розглядається
I	Робота з учнями: 1. Попередня діагностика за тестами: а) анкета для визначення професійної спрямованості особистості; б) анкета "Професійна спрямованість старшокласників"; в) анкета "Мотиви навчальної діяльності"; г) діагностичний тест "Здібності школярів"; д) дослідження за методикою "карта інтересів"; е) тест Клімова на визначення профорієнтації учнів (за предметом праці)	вересень-жовтень	Психолог, класний керівник	Заступнику директора з НВР Бондар В. Г.	Нарада у заступника з НВР
	2. Робота з учнями за програмою "Самовизначення"	листопад-березень	класний керівник, психолог	Учням, батькам	-
	3. Проведення зустрічі з представниками навчальних закладів (технікумів, коледжів, училищ)	листопад-березень	заступник директора з ВР, соціальний	Учням, батькам	-
	б) представниками різних професій	-	класний керівник, психолог	Учням, батькам	-
	4. Робота з учнями за профєстограмами	лютий-березень	психолог	Учням	Індивідуальна співбесіда групи
	5. Підсумкове діагностування учнів за попередніми тестами	квітень	психолог	Адміністрації	Нарада у директора
II	Робота з батьками: 1. Ознайомлення батьків з результатами попереднього тестування	жовтень	класний керівник, психолог	Батькам	Класні батьківські збори

	2. Опанування батьків з регіональними навчальними закладами (технікуми, колежі, училища)	листопад-січень	Класний керівник, соц.	Рекомендації	Батькам	Індивідуальні бесіди
III.	Кадрове забезпечення: 1. Визначення педагогів відповідної кваліфікаційної категорії 2. Організація самоосвіти (за необхідності) або курсової підготовки	березень	адміністрація, керівники МО	Попередня комплектація	Директору Кагаєнов В. О.	Нарада у директора
		березень-серпень	адміністрація	-	Учителям	Засідання МО
IV	Програмно-методичне забезпечення: 1. Опрацювання програм відповідного профілю 2. Корекція програм (за необхідності) складання календарних планів	травень-серпень	адміністрація, керівник МО, вчителі	Аналіз змісту програм	Вчителі	Засідання МО
		серпень-вересень	вчителі	Календарно-тематичне	Вчителі	Засідання МО
V	Матеріально-технічне забезпечення: 1. Наявність підручників відповідного профілю 2. Наявність допоміжної літератури для вчителів, учнів	травень-вересень	Бібліотека	Аналіз стану	Заступник директора з НВР Бондар В. Г.	Засідання у заступника директора
		серпень-вересень	Бібліотека	Аналіз стану	-	-
		травень-вересень	засідання методкабінету	аналіз стану, болетень	вчителі	-
		вересень-серпень	завідувач кабінету	аналіз програм	Вчителі	Заступник директора з НВР
		вересень-серпень	інформат. завідувач кабінету	аналіз стану	-	-
VI	1. Засідання творчої групи вчителів (5-1 кл.)	квітень	МО	аналіз стану	Міськво для попередньої комплектації	
		квітень	педагога	ухвалення рішення		

III. Використання знань практичної психології при застосуванні активних методів навчання для організації допрофільної та профільної підготовки учнів біолого-хімічного профілю

Вчитель фізики починає працювати з дітьми у 7 класі, а хімії з 8 класу, коли вони вступають у перехідний рік. Як відомо, однією з рис підлітків є критицизм. Вони намагаються знайти докази, які заперечують те, що їм говорять. Це свідчить про посилення їх мислительної активності. Спостереження показують, що підлітки переживають свої помилки в мислительній діяльності і при їх зрослому почутті власної гідності не завжди можуть самокритично оцінити свої судження. Тому актуальним стає формування самоосвітньої компетентності учнів у процесі навчальної діяльності. Досвід роботи показує, якщо організувати педагогічний процес на основі моніторингових досліджень психологічної діагностики, то для учнів:

- забезпечуються умови для повноцінної самореалізації кожного учня;
- підвищується рівень самоосвітньої компетентності;
- розширюються можливості соціально-психологічної адаптації учнів до творчого процесу.

Технологія психологічного моніторингу включає такі етапи:

- анкетування учнів (Додаток 1);
- діагностика емоційного стану учнів на уроках за методикою кольоропису (Додаток 2);

– тест щодо самооцінки рівня сформованості самоосвітньої компетентності учнів (Додаток 3).

Моніторинговий підхід до формування самоосвітньої компетентності учнів дозволяє створити модель управління навчальним процесом з фізики на науковій основі, визначити позитивні чи негативні тенденції в розвитку освітньої системи. А також є основою для моделювання перспективного педагогічного досвіду вчителя.

Таким чином, використання психологічної діагностики для здійснення моніторингу є одним із оптимальних, адаптивних механізмів впровадження інноваційних технологій навчання.

Додаток 1

Анкета для учнів щодо вивчення рівня самоосвітньої компетентності

1. Які форми тематичного оцінювання вам більше подобаються?

2. Які види самостійної роботи ви можете виконати:

- 1) за алгоритмом;
- 2) без алгоритму;
- 3) за допомогою вчителя.

3. Які види домашнього завдання вам більше подобаються?

4. Виберіть з даного списку уміння та навички, якими ви повністю оволоділи:

- самостійно виконувати лабораторну та практичну роботу;
- працювати з приладами;
- працювати з додатковою літературою;
- складати схему, таблицю, план параграфу;
- розв'язувати задачі (які);
- порівнювати;
- давати визначення поняттям;
- складати реферат;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- відповідати на питання.

Методика кольоропису О. М. Лутошкіна

“Вивчення емоційного стану учнів”

Інструкція: кожному учню надається картка “кольоропис”, де є сім кольорових смужок. Смужка – умовний знак емоційного стану (настрою учня):

червона – радісний, захоплений;

жовтогаряча – радісний, теплий;

жовта – світлий, приємний;

зелена – спокійний, врівноважений;

синя – незадовільний, сумний;

фіолетова – тривожний, напружений;

чорна – повний занепад;

біла – важко відповісти.

**Матриця обробки результатів
діагностування емоційного стану учнів на уроці**

№ з/п	І. П. учня	дата		дата		дата	
		Початок року	Кінець року	Початок року	Кінець року	Початок року	Кінець року
1.	І. Іванов	синій	червоний	жовтий	білий	синій	синій
n

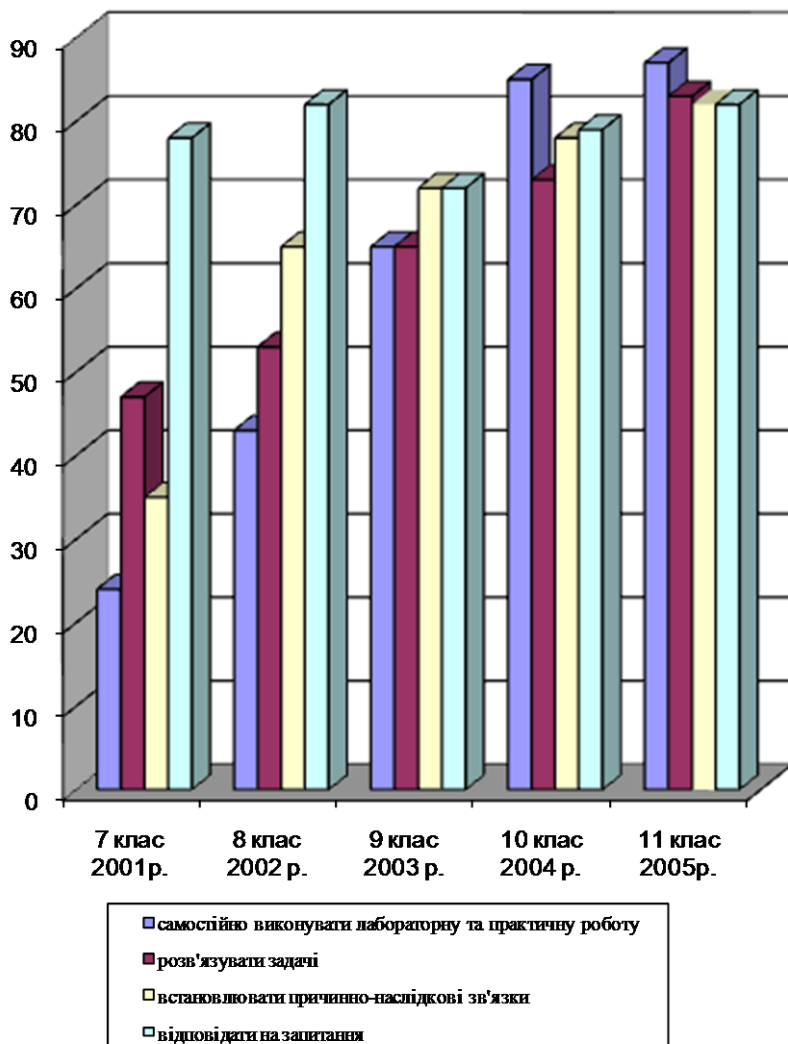
**Тест щодо самооцінки
сформованості самоосвітньої компетенції**

Учням надається список умінь (наприклад, порівняння, аналіз, давати визначення поняттям, вкладати реферат, план тощо) та пропонується оцінити кожне вміння за 12-бальною шкалою. Анкети можна пронумерувати (зашифрувати), щоб потім визначити утруднення учнів та спланувати з ними корекційну роботу. Можна визначити утруднення учнів всього класу та працювати фронтально.

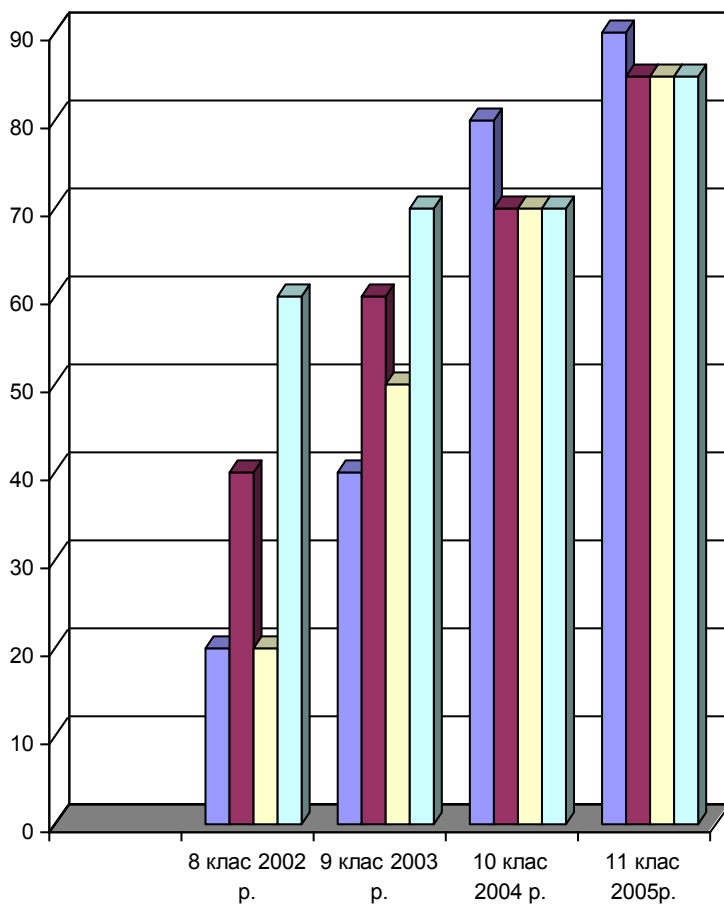
бали

№ з/п	Уміння	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Всього учнів
1	Порівняння	№1 №2 №3												
2	Працювати з певними об'єктами			№1 №3			№6 №7		№10 №33					
3	Узагальнення													
4	Скласти реферат													
5	Працювати в групах													

Первомайська загальноосвітня школа I-III ступенів №5
Вивчення рівня самоосвітньої компетентності учнів з
фізики

Первомайська загальноосвітня школа I-III ступенів №5
Вивчення рівня самоосвітньої компетентності учнів з
хімії

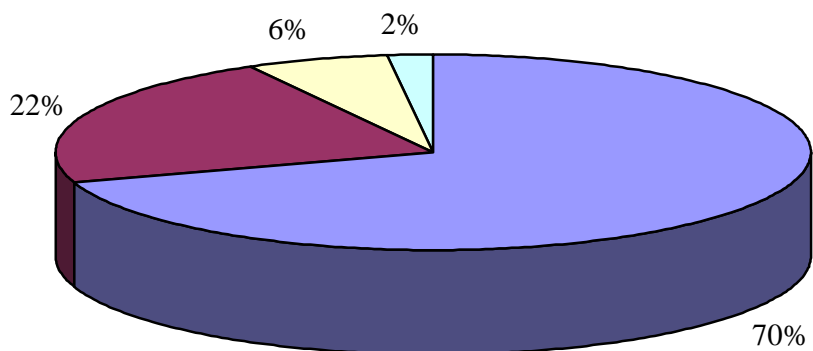

- самостійно виконувати лабораторну та практичну роботу
- розв'язувати задачі
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки
- відповідати на запитання

Первомайська загальноосвітня школа I-III ступенів №5

Вивчення емоційного стану учнів (методика кольоропису
О. М. Лукошкіна)

Результати діагностики за I семестр 2007-2008 н. р.
8 клас уроки хімії

■ радісний, захоплений

■ спокійний, врівноважений

■ тривожний, напружений

■ незадовільний, сумний

Первомайська загальноосвітня школа I-III ступенів №5

VI. Підсумки інформаційної забезпеченості та інтелектуальної підготовленості випускників до вирішення самовизначення

1. Модель випускника Первомайської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 профільних класів природничо-математичного напрямку

ЗОШ № 5 м. Первомайський має 7-річний досвід профільного навчання учнів у біолого-хімічних та фізико-математичних класах.

Першим кроком до здійснення переходу на профільну старшу школу стала розробка програми профілізації закладу, в якій, зокрема, передбачена розробка моделі випускника школи біолого-хімічного та фізико-математичних профілю.

При створенні моделі випускника враховувалась задача сучасної школи, яка полягає в тому, щоб створити умови, надати можливість учням зорієнтуватися в житті, зробити свідомий вибір професії. Профільне навчання спрямоване на реалізацію особистісно-зорієнтованого навчального процесу, при якому істотно розширюються можливості учня будувати індивідуальну освітню траєкторію. Основна ідея поновлення III ступеня загальної середньої освіти полягає в тому, що освіта має стати більш індивідуальною, функціональною та ефективною, адже профілізація навчання відповідає структурі освітніх та життєвих установ більшості старшокласників:

- особистість твориться через працю, здатність до безперервної освіти;
- старшокласник вміє самостійно працювати з науково-популярною літературою, володіє комп'ютером, сучасним лабораторним обладнанням та приладами;
- старшокласник вміє виконувати розрахункові та експериментальні задачі і завдання творчого характеру, диференційовані за рівнем складності з чітко позначеним обов'язковим результатом;
- старшокласники навчаються без примусу, мають стійкий інтерес до навчання, знаходяться у постійному пошуку знань. Основна психологічна установка для учня: “Візьми стільки, скільки зможеш, але не менше, ніж вимагається”. Чи брати більше, вирішує учень.

Весь процес навчання в цілому дає можливість кожному учневі мати навчальний успіх (більший чи менший, раніше чи пізніше, але обов'язково успіх!)

- випускник школи прилучений до творчого пошуку, до культурних, наукових досягнень людства;
- випускник – високоморальна, вільна і відповідальна особистість, здатна до осмислення життєвих цінностей;
- випускник готовий до свідомого вибору професії;
- випускник усвідомлює належність до європейської цивілізації, чітко орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці в XXI столітті;

- випускник здатний до впровадження новітніх науковоміських інформаційних технологій;
- випускник готовий до засвоєння програми вищої професійної освіти.
- Модель випускника ЗОШ № 5 м. Превомайський хіміко-біологічного та фізико-математичного профілю

2. Результативність індивідуально зорієнтованої профорієнтаційної допомоги учням профільного біолого-хімічного класу у реалізації їх освітніх потреб та соціально-професійного самовизначення

Особистий сенс учіння – це внутрішнє ставлення школяра до запропонованої інформації, до учіння, “примірювання” його до себе (чи годиться, чи підходить) до свого життя. Школяр, що бачить особистісний сенс у навчанні, має внутрішній мотив до пізнавальної діяльності, із задоволенням працює над засвоєнням навчального матеріалу, активно шукає додаткові знання за цілями шкільних програм. Такі набутки, які стали результатом поєднання особистісних зусиль і життєвих шансів поза системою формальної освіти, ґрунтуються на основі “захоплень”. Як показують психологічні дослідження інтереси і потреби (тобто мотиви), що лежать в основі захоплень. нахилів. здібностей, є стержневими для особистості і впливають спочатку на вибір професії. Показником зрілості мотиваційної сфери учня старшокласника-випускника є уміння ставити мету і наполегливо йти до неї. Здатність до цілепокладання – один із вольових компонентів мотиваційної сфери школяра. У процесі діагностичної бесіди з практичним психологом школи., а також застосування методики (ШТУР) можна з’ясувати з яких предметів учень може поглибити, у якому ВУЗі, якого профілю планує про довження навчання.

Мета експертної освіти дає змогу зіставити нахили та інтереси учнів старшокласників з їхніми запитами щодо подальшого профілю навчання і реальні можливості при виборі професії, самовизначенні, адже, за дослідженням психологів ЗОШ № 5, найвищий рейтинг серед проблем, що цікавлять молодь – життєве самовизначення. У порівнянні з попереднім десятиліттям сучасні школярі стали більш самостійними, критичними, прагматичними, амбіційними, часто із необгрунтовано завищеною самооцінкою. Проводиться комплексне дослідження практичними психологами школи, узагальнюються дані, на основі яких проводиться корекційна робота (метод тренінгу) по формуванню адекватної (реальної) самооцінки старшокласника.

На кожного учня профільного класу складається психологічний портрет. Професіограми дають змогу створити мікрогрупи для проведення практичних занять-тренінгів.

Психолог вивчає ступінь розбіжності між реальним рівнем компетентності та рівнем претендента на вибір тієї чи іншої професії та вимогами суспільства до особистості майбутнього.

Велику увагу психологи школи приділяють виявленню лідерів у класі методом соціометричного зрізу. Проведені дослідження переконали, що професійно значущі якості майбутнього керівника формуються на основі рис лідерства, які успадковуються особистістю від природи. Практика підказує, що велику роль у формуванні лідерських позицій відіграє інтерактивне навчання, яке

широко застосовується у профільному 11-А біолого-хімічному класі ЗОШ № 5.

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма (модель) організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. Кооперативне навчання відкриває для учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, формування рис лідера. Опитування свідчить, що 87% якостей лідера формується в школі.

Практика підказує, що виявлення лідерів треба починати в учнівських колективах, створювати умови для розвитку і реалізації рис лідерства, залучаючи учнів до органів учнівського самоврядування. Виявлені шкільні лідери мають організаторські здібності, тому здобувають право на одержання рекомендацій для вступу до ВНЗ, особливо за типом професії за предметом праці “людина-людина”. У вищих навчальних закладах паралельно із набуттям спеціальності охочі можуть відвідувати спецкурс “Менеджмент в освіті”. Отже, такий випускник ВНЗ має шанс потрапити до резерву керівних кадрів й далі формувати важливі риси керівника. Ці спеціалісти першочергово призначаються на посаду керівника.

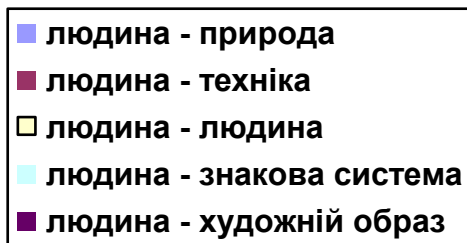
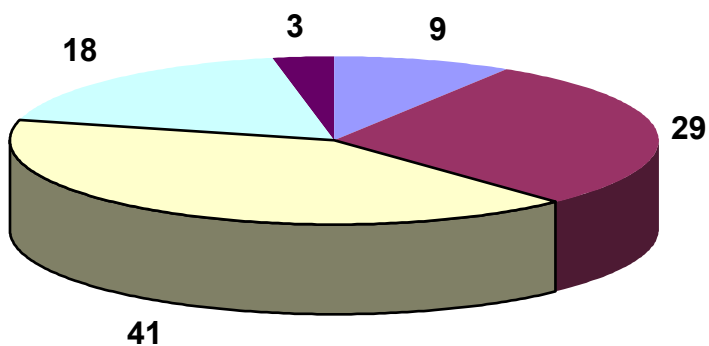
Практичними психологами вивчаються, класифікуються типи професій за предметом праці з урахуванням вимог та особливостей майбутньої діяльності старшокласника-випускника.

Діагностика здібностей учнів до профільного навчання включає систему, яка складається з анкетування та методів.

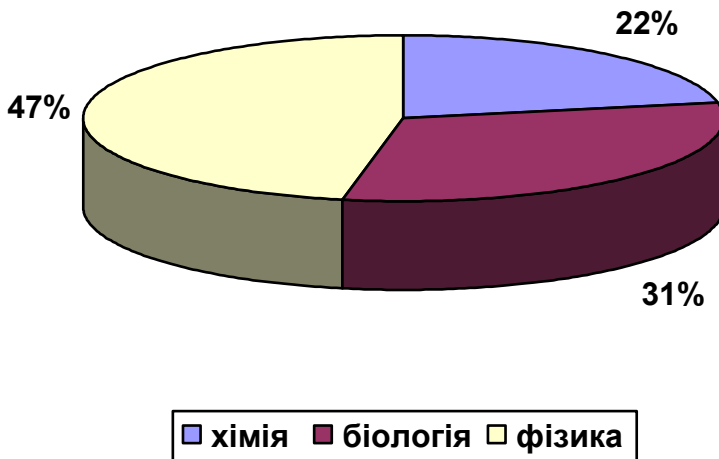
- * «Карта інтересів»-174 питання;
- * диференційовано – діагностичний питальний інтересів (ДДП за Клімовим Е.А.)
- * тест квадрат інтересів;
- * питальник професійної готовності (ППГ за Л.Кабардовою);
- * «комунікативні та організаторські схильності (КРС-2)»;
 - психодіагностика інтелекту (CF-2P.Кеттела) (ШТРР);
 - анкета професійного самовизначення;
 - метод вивчення професійних намірів старшокласників;
 - методика “Незвичайне використання”

Результати діагностування (див. діаграми).

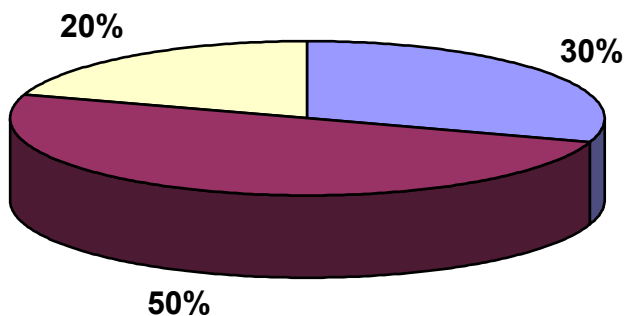
Діаграма вибору учнями професій за предметом труда.

**Діаграма потрібності профільних предметів
для подальшого навчання з обраної професії.**

**Діаграма сформованості рівнів розумового розвитку учнів
профільного біолого-хімічного 11-А класу (за методикою ШТРР)**

- Учні з дуже високим розумовим розвитком**
- учні з високим розумовим розвитком**
- Учні з середнім розумовим розвитком**

Зв'язок профільних предметів з вибором майбутньої професії

№ з/п	Бали ШТРР			Професія	Типи професій за предметом праці						Зв'язок профільних предметів з вибором професії			
	хімія	біологія	фізика		Людина-природа	Людина-техніка	Людина-людина	Людина-знакова система	Людина-художній образ	хімія	біологія	фізика		

1	94	3	3	5	технік		+						+
2	92	6	3	5	фармацевт			+				+	+
3	87	2	3	6	архітектор		+						+
4	87	4	3	6	економіст				+				
5	85	2	5	3	держслужбовець			+					
6	85	5	2	4	програміст				+				+
7	85	3	3	3	агроном	+					+	+	
8	84	4	3	5	технолог харчової промисловості			+		+		+	+
9	83	2	3	6	програміст								
10	82	1	3	6	програміст								
11	80	6	5	4	перекладач			+					
12	72	3	2	4	психолог			+				+	
13	71	3	1	5	держслужбовець			+					
14	71	1	2	4	юрист			+					
15	65	3	2	4	льотчик цивільної авіації		+						+
16	64	2	1	3	технік		+						
17	64	2	3	2	економіст				+				
18	63	1	2	2	психолог			+				+	
19	60	3	1	4	педагог			+				+	
20	56	5	1	3	бурильник		+						+
21	56	2	1	2	менеджер			+					
22	55	4	5	3	військовий інженер		+						+
23	55	3	4	2	менеджер			+					+
24	55	2	1	1	лікар						+	+	
25	53	2	1	2	економіст				+				+
26	53	3	4	4	лікар-ветеринар	+					+	+	
27	53	2	1	3	перекладач			+					+
28	46	1	3	5	газоварювальник		+						+
29	42	2	1	2	агроном	+					+	+	
30	42	1	2	3	механізатор		+						+
31	40	1	0	1	медична сестра			+			+	+	
32	40	1	2	2	газоварювальник		+						+
33	38	1	1	0	дизайнер					+			
34	33	0	1	1	водій		+						
Всього						3	10	14	6	1	7	10	15

Література

Документи, що регулюють загальні питання діяльності навчальних закладів

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28.06.1996 р.

2. Закон України “Про освіту” від. 23.03.1996 р. № 100/96 – ВР.

3. Закон України “Про дошкільну освіту” від 11.07.2001 р. № 2628-

III.

4. Закон України “Про загальну середню освіту” від 13.05.1999 р.
№ 651-XIV.
5. Закон України “Про позашкільну освіту” від 22.06.2000 р.
№ 1841-III.
6. Закон України “Про професійно-технічну освіту” від 10.12.1998 р.
№ 103/98 – ВР.

Загальна література

7. Барна М. Шкільний моніторинг як засіб якісних змін в освіті // Упр. освітою. - № 13. с. 6-7.
8. Болотник Л. В. Общая концепция мониторинга уровня подготовки учащихся по предметам школьного цикла // Нач. шк.: плюс-минус. – 2000. № 9. – с. 15-22.
9. Газета для вчителів хімії “Хімія. Біологія”. № 17 (413), березень 2005.
10. Газета для керівників шкіл “Директор школи”. -№ 18 (306), травень 2004, м. Київ
11. Газета для керівників шкіл “Директор школи”. -№ 24 (312), червень 2004, м. Київ
12. Газета для керівників шкіл “Директор школи”. -№ 37 (325), жовтень 2004, м. Київ
13. Газета для керівників шкіл “Директор школи”. -№ 5 (293), лютий 2004, м. Київ
14. Газета “Завуч”. № 16 (202), червень 2004 р.
15. Газета “Завуч”. № 33 (183), листопад 2003 р.
16. Газета “Завуч”. № 2 (224), січень 2005 р.

17. Газета “Педагогічна газета”. № 11 (124), листопад 2004 р.
18. Газета “Педагогічна газета”. № 12 (125), грудень 2004 р.
19. Журнал “Відкритий урок”, № 7-8, 2004 р. Київ
20. Журнал “Відкритий урок”, № 9-10, 2004 р. Київ
21. Концепції розвитку ЗНЗ Харківської області з профільною старшою школою. Харків. 2005.
22. Кукуева А. И. Педагогический мониторинг как функциональный инструмент управления учебно-воспитательным процессом // Завуч. – 2000. - № 8. – с. 10
23. Онищук В. А. Урок в современной школе. – М. 1982. – 190 с.
24. Освітні технології: Навч.-метод. посіб./ О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. рнд. О. М. Пехот. – К.: А. С. К. 2001. –256 с.
25. Падалка О. С. та інші. Педагогічні технології. – К.: Укр. енциклопедія. 1995. – с. 129.
26. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 135 с.